

**DEN HØYERE
PÅTALEMYNDIGHET**

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Riksadvokaten

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

20/2038 - 1 / ABS021

08.12.2020

Høringsuttalelse - Forslag til ny lov om erstatning fra staten til voldsutsatte

Det vises til departementets brev med høringsfrist 4. desember d.å. Riksadvokaten inngir med dette merknader til enkelte aspekter ved høringsnotatet og lovutkastet. Det beklages at det ikke lot seg gjøre å avgi uttalelse innen høringsfristen, og en håper departementet likevel finner mulighet til å ta hensyn til merknadene i det følgende.

Til kapittel 5 – Hvilke handlinger kan man få erstatning for?

Slik riksadvokaten forstår motivene til endringen som presenteres i høringsnotatet kapittel 5.4, anses den gjeldende voldsoffererstatningsloven som komplisert og uklar, fordi det er vanskelig å få oversikt over hva som skal til for at vilkåret om personskade er oppfylt. Det foreslås en automatisert saksbehandling, der det tillegges avgjørende betydning til om den straffbare handlingen er subsumert under et av de straffebud som er opplistet i lovutkastets § 1 første ledd. Det skal, etter forslaget, ikke være et vilkår for å få utbetalt erstatning at fornærmede faktisk har lidt personskade, og det understrekes i høringsnotatet at det ikke bør være rom for rimelighetsvurderinger i enkeltsaker.

Etter riksadvokatens syn må det antas at en slik ordning kan få konsekvenser for påtalemyndighetens arbeid, idet en formentlig vil møte et noe sterkere press fra fornærmede, eller dennes bistandsadvokat, for at straffbare forhold i den enkelte sak skal subsumeres under en bestemt straffebestemmelse. En viser i denne forbindelse til fornærmedes rett til å klage på utformingen av tiltalebeslutninger, jf. straffeprosessloven § 59a første ledd nr. 4, og på utformingen av siktelsen dersom det begjæres pådømmelse etter § 248, jf. § 59 annet ledd annet punktum. En antar dermed at forslaget kan innebære en økning i antallet klagesaker som påtalemyndigheten må behandle.

Virkeområdet i forslaget er ifølge høringsnotatet "langt snevrere" enn listen over straffbare handlinger som etter dagens ordning har dannet grunnlag for utbetaling. Dette grepet forklares blant annet med behovet for å tilpasse ordningen til en automatisk saksbehandling, og med et siktemål om at statens samlede utbetalinger forblir på dagens nivå.

Riksadvokaten konstaterer at noen straffbare handlinger etter forslaget ikke vil kunne danne grunnlag for voldsoffererstatning, selv dersom påtalemyndigheten og domstolene har lagt til grunn som bevist at skadevolderens handling har resultert i alvorlige personskader eller død. Myndigheten som skal forvalte voldsoffererstatningsordningen vil da etter lovutkastet være avskåret fra å kunne utbetale erstatning, selv om det er konstatert i en rettskraftig dom at den straffbare handling har hatt betydelige konsekvenser for fornærmedes helse. Riksadvokaten har ikke foretatt en egentlig kartlegging av konsekvensene av forslaget i så måte, men påpeker at lovutkastet tilsynelatende ville utelukke utbetaling av erstatning til etterlatte for eksempel dersom det foreligger en fellende dom for overføring av en smittsom sykdom som har forårsaket død, jf. straffeloven § 237a.

Den foreslåtte listen angir paragrafer i straffeloven, og differensierer dermed ikke mellom ulike alternativer eller straffetrusler innen den enkelte paragraf. Det fremgår så vidt en kan se ikke av høringsnotatet om en har vurdert mulighetene for en noe mer finkornet angivelse av hvilke straffbare forhold som skal angis ved den krevende avgrensningen som må foretas, slik at *deler* av paragrafer i straffeloven eventuelt kan inkluderes i listen, eventuelt at visse handlinger bare omfattes av ordningen under forutsetning av en bestemt skyldgrad. En viser i denne forbindelse til målsettingen som kommer til uttrykk i høringsnotatet om å gjøre ordningen treffsikker. For å redusere risikoen for at en ny og snevrere voldsoffererstatningsordning fremtvinger resultater i enkeltsaker som kan oppfattes å stå i et spenningsforhold til de hensyn som begrunner voldsoffererstatningsordningen, vil riksadvokaten oppfordre departementet om å vurdere mulighetene for en nærmere vurdering på dette punkt.

Riksadvokaten vil for øvrig bemerke at en er usikker på nødvendigheten av å inkludere straffeloven §§ 312 og 313 i oppramsingen i lovutkastets § 1. Disse straffebudene anvendes i konkurrans med andre bestemmelser i straffeloven kapittel 26 der seksuell omgang inngår i gjerningsbeskrivelsen, og som allerede er nevnt i § 1.

Til kapittel 8 – Krav til utfall av saken

Den gjeldende voldsoffererstatningsloven stiller ikke krav om at påtalemyndigheten må ha avgjort straffesaken på en bestemt måte for at handlingene som saken gjelder skal kunne danne grunnlag for voldsoffererstatning.

Forslaget i høringsnotatet, som fastsetter en hovedregel om at voldsoffererstatning bare utbetales dersom det foreligger en rettskraftig dom for kravet, ville innebære at det valget som gjøres mellom påtaleavgjørelser som konstaterer straffeskyld (påtaleunntatelse, overføring til konfliktråd, forelegg eller tiltale) i den enkelte sak vil kunne få større betydning for fornærmedes muligheter til å få utbetalt erstatning enn det som er tilfellet i dag. Fornærmedes interesser er ikke uten betydning for påtalemyndighetens valg av påtaleavgjørelser.¹

Valget mellom påtaleavgjørelser beror på en lang rekke faktorer, som det vil gå for langt å beskrive i denne forbindelse. En vil imidlertid nevne helt kort at behovet for å ta i bruk påtaleunntatelser kan gjøre seg gjeldende i enkeltsaker, herunder unntaksvis enkeltsaker om alvorlige straffbare handlinger,² og som ledd i tilskjæringen av omfattende og alvorlige sakskomplekser.³ Forelegg er en ikke upraktisk løsning der juridiske personer holdes ansvarlig, jf. straffeloven § 27, også for mer alvorlige forhold, for eksempel uaktsom forvoldelse av død, jf. straffeloven § 281, som etter forslaget skal være omfattet av den nye voldsoffererstatningsordningen.

Etter riksadvokatens syn kan dette aspektet ved lovforslaget ha konsekvenser som er uheldige av minst to grunner. For det første vil en ved å knytte fornærmedes interesser tettere til valget mellom ulike skyldkonstaterende påtaleavgjørelser i saken, kunne redusere det opplevde rommet for utøvelse av konkret påtalefaglig skjønn. Dette vil i verste fall kunne føre til at løsninger som i den enkelte sak har de beste påtalefaglige grunner (eller øvrige reelle hensyn) for seg, ikke kan velges som følge av at det automatiske systemet for voldsoffererstatning ikke har tatt høyde for situasjonen. For det annet vil forslaget kunne føre til at det må gjennomføres rettsmøte, jf. straffeprosessloven § 248, eller hovedforhandling, i saker som ellers kunne vært avgjort uten at saken måtte bringes inn for domstolene. Det å skape et behov for slike rettslige skritt som ellers kunne vært unngått er uheldig både som følge av den belastningen en straffesak innebærer for de involverte og av prosessøkonomiske grunner. Til dette kommer det skjerpede beviskravet som gjelder for sivile krav ved avsigelse av tilståelsesdom, jf. straffeprosessloven § 432 annet ledd, en bestemmelse en ikke kan se omtalt i høringsnotatet. Med tanke på lovutkastets forutsetning om at vurderingen av sivile krav skal skje i straffesaken, bør det avklares om departementet forutsetter et snevrere anvendelsesområde for den meget prosessøkonomiske løsning som avgjørelse av straffesaker med tilståelsesdom utgjør, dersom det gjøres gjeldende sivile krav i saken.

¹ Se blant annet riksadvokatens brev til departementet 10. september 2019.

² Rundskriv nr. 6/1989 pkt. III nevner for eksempel bruk av påtaleunntatelse ved drap av et nyfødt barn begått av barnets eget mor, jf. dagjeldende straffelovs § 234.

³ Se blant annet anbefalinger om bruk av påtaleunntatelse i Riksadvokatens skriftserie nr. 1/2018: Effektivisering av domstolsbehandlingen av større straffesaker.

I det unntak som er gjort for saker med mange fornærmede, eller saker der det er avsagt dom etter den mulige nye straffebestemmelsen om serieovergrep, bør det presiseres nærmere hvilke krav som eventuelt bør stilles til dokumentasjon for at den fornærmede kan anses å ha vært del av saken.

Dersom sivile krav ikke medtas i straffesaken, vil fornærmede etter lovutkastet måtte vinne frem med et sivilt søksmål for å kvalifisere til utbetaling under den nye voldsoffererstatningsordningen, noe som i mange tilfeller trolig vil være mindre aktuelt på grunn av blant annet belastningen ved å gå til sak som privat part samt muligheten for økonomisk tap i form av ansvar for sakskostnader eller manglende dekning av egne sakskostnader. Riksadvokaten vil uttrykke en viss bekymring for at lovutkastets krav om en rettskraftig dom kan medføre en økt forventning om at sivile krav skal behandles som en del av straffesakene. En viser til unntaket fra påtalemyndighetens plikt til å medta sivile krav i straffeprosessloven § 427 annet ledd annet punktum, en lovbestemmelse som ikke er nevnt i høringsnotatet. Dersom sivile krav, som ellers ikke ville blitt medtatt i straffesaken, heretter skal medtas i større grad, vil blant annet behandlingen av krevende spørsmål om erstatningskravets faktiske og juridiske side trolig virke inn på påtalemyndighetens forberedelser av en del av straffesakene, og avviklingen av disse straffesaker i domstolene. Riksadvokaten kan ikke se at høringsnotatet drøfter de konsekvenser denne problematikken kan få for påtalemyndighetens og domstolenes arbeidssituasjon, for eksempel i form av økt arbeidsbelastning og økt varighet av straffesaker.

På grunnlag av det ovenstående vil riksadvokaten oppfordre departementet til å utrede konsekvensene for påtalemyndighetens og domstolenes arbeid av å innføre et krav om at det må foreligge rettskraftig dom for erstatningskravet.

Jørn Sigurd Maurud

Alf Butenschøn Skre
kst. statsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur